

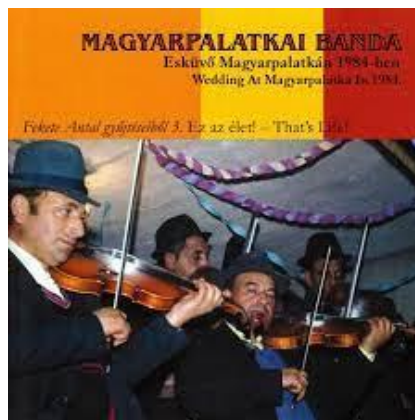
A MAGYARPALATKAI CIGÁNYZENÉSZ CSALÁDOK BEMUTATÁSA

A család az első közösség, amelynek a felnövekvő ember része lesz. Egy általános család három legfontosabb jellemzője, hogy „különnemű személyekből áll, akik különböző (legalább két) generációhoz tartoznak; reprodukálja magát: vagyis nem új tagok fölvétele révén egészül ki, hanem önerőből” – írja Kozma Tamás. Ebben a dolgozatban az ő Bevezetés a nevelésszociológiába című tankönyve „Család” fejezetének szempontrendszerére alapján mutatom be a muzsikálás öröklődése miatt már dinasztikának is mondható magyarpalatkai zenészcsaládokat.

A Magyarpalatkai Banda (ahogy magát a zenekart szokták nevezni) alapvetően mindig is a Kodoba, a Mácsingó és a Radák család leszármazottjaiból tevődött össze, sőt, ez a mai napig így van. Érdekesség, hogy a neveik írásmódja hogyan változott a tájegység és azon belül az emberek elrománosodása kapcsán: Codoba, Macingo, Radac. De annak ellenére, hogy már nem igazán beszélnek magyarul (a primás, Kodoba Martin „Florin” tud csak jól, de ő is csak azért, mert sokat jár Magyarországra muzsikálni), még most is magyar cigányoknak vallják magukat, és azóta sem tértek le a református vallásról. Ebből következőleg a családok természetesen monogámok. A házasságok túlnyomórészt endogámok, de azért ritkábban előfordult az egzogám is, például Kozák Zsiga, aki a 60-as években a zenekar primása volt, Budatelkéről költözött Palatkára, mert a Kodoba család egyik tagját vette el feleségül. Ez a falu ráadásul néprajzilag már nem is Belső-, hanem Észak-Mezőséghez tartozik, úgyhogy emiatt külön érdekesség, hogy egy kicsit más zenekultúrából érkező ember úgy meg tudta tanulni a palatkai muzsikát, hogy a helyi zenészek befogadták, sőt, vezethette is a zenekart.

Kodoba Márton – hegedű, Kodoba Béla – hegedű, Radák Mihály – kontra, Mátingó Ludovik „Lajos” – kontra és Kovács Márton „Puki” – nagybögő

Mivel falusi környezetről van szó, anyagi hozomány mindkét részről érkezett, elősegítendő a fiatal házások közös életének indulását, de a családok a vezetés szempontjából abszolút patriarchálisak. Az apa a családfő, ő hozza meg a fontos döntéseket és ő keresi meg a napi betevőre valót, az asszonyok elsődleges feladata a házimunka, azon kívül általában nem dolgoznak.

A strukturalista-funkcionalista és a fejlődési megközelítésből való vizsgálata talán a legérdekesebb ezeknek a családoknak, főleg a gyerekek fejlődése szempontjából. Nemrég készítettem egy interjút négy magyarpalatkai adatközlő

zenésszel, főleg ebből kifolyólag vannak erről információim. 6 éves koruktól ők is iskolába jártak, ugyanúgy, mint minden átlagos gyerek (a tanulmányi eredményeikről nincs adatunk), de már a kezdetektől hatással volt rájuk az őket körülvevő zenekultúra és szüleik, illetve egyéb családtagjaik muzsikálása. Ebben az időszakban még ha akartak, se tudtak volna elkezdni zenélni, mert nem volt lehetőségük megszerezni kisebb méretű (pl. feles) hegedűt, az egészeset pedig még nem érték el. Ezért csak 12-14 éves koruktól művelték a gyakorlatban is a muzsikát (ami a klasszikus gyakorlattal összehasonlítva elég későnek számít), de volt, aki csak 17 évesen kezdte el. A szomszédos, Mócs településen volt egy ismerősük, aki segített nekik beszerezni a hangszereket, amik általában a szászrégeni manufaktúrából származtak. Elmondásuk szerint otthon keveset gyakoroltak velük, csak a legalapvetőbb zenei és hangszertechnikai dolgokat, illetve az egyes táncok lüktetését mutatták meg nekik. Minden mást (dallamokat, harmóniákat stb.) a táncalkalmak közben tanulták meg, amikor már ők is beállhattak a bandába muzsikálni. Erre első alkalommal az ún. „háromnapos lagzik” utolsó napjának délelőttjén volt lehetőségük, amikor a mulatság vége felé tartva a már amúgy is elég fáradt felnőtt zenészek kicsit átengedték nekik a terepet. Aztán mire beletanultak a muzsikálásba vagy saját zenekart alapítottak, vagy beálltak az idősebbek közé egy esetlegesen már kiöregedő családtagjuk helyére.

Az interjú alkalmával azt a kérdést is feltettem nekik, hogy önszántukból vagy valamely családtagjuk akaratából kezdtek el zenélni, illetve, hogy miért pont azt a hangszert választották, amelyiket? Az erre adott válaszuk ebben a témakörben külön fejtegetést igényel. Az őket körülvevő környezet miatt tulajdonképpen mindannyiukat érdekelte a zene egy bizonyos szinten. Körülbelül akkor, amikor elvégezték a nyolc osztályt, a szüleik választás elé állították őket: továbbtanulnak (vagyis kitanulnak egy szakmát; főiskolára vagy egyetemre menni nem lett volna onnan lehetőség, illetve ahhoz nem tudtak volna megfelelő háttérrel sem biztosítani) vagy megtanulnak jól muzsikálni és beállhatnak a bandába, ők is ebből fognak élni. Utóbbi azért is lehetett hasznos, mert kisebb alkalmakra, ahova nem kellett az egész, nagy létszámú banda, az apa például el tudta vinni a fiát kíséretnek és a családban maradt a pénz. Így lassan a gyerekek is megtanulták és megtapasztalták, hogy ha nem akarnak szakmát tanulni, akkor ez lesz az egyetlen megélhetési lehetőségük. Sokszor a hangszerválasztás is a szükséghelyzeten múlt. Ha az apa prímás (hegedűs) volt, jobban járt, ha a fia mondjuk brácsázott, mert akkor könnyebben össze tudtak állni zenekarrá. Vagy lehet, hogy a nagy, felnőtt bandából éppen egy brácsás öregedett ki, és az ő

pótlására volt feltétlenül szükség. (Ebből a szempontból a széki primás, Ádám István „Icsán” volt a legjobb helyzetben, hiszen neki a két fia volt a bandája, vagyis a brácsása és a böggöse.) De volt, aki azt mesélte, hogy először hegedülni kezdett, de az apja látta (illetve egy idő után ő is érezte), hogy nem fog neki olyan jól menni, ezért brácsára váltott. Az nem derült ki, hogy mennyi idő múlva, vagyis, hogy mennyire játszhatott szerepet az, hogy esetleg nem volt elég idő kivárni, amíg megtanul jól hegedülni, brácsásra viszont lehet, hogy már szükség volt.

Magyarpalatkai banda (öreg) 1991 - Kodoba Béla, Kodoba Márton, Codoba Florin - szökös és sűrű csárdás (12:34)

Hegedü iskola I - Kodoba Béla, Magyarpalatka (7:53)

Magyarpalatkai banda (fiatal) / Muzicantii din Pălatca Judetul Cluj (49:45)

Mácsingó Náci (1965, Magyarpalatka) - primás Mácsingó Líviu (1967, Magyarpalatka) - brácsás Radák Mihály "Rémusz" (1977, Magyarpalatka) - nagyböggös

Így tehát a zene kellő mértékű elsajátítása nagy szerepet játszott a felnőtté válásban is, hiszen ennek hatására a gyerekből keresőképes ember lett, vagyis már ő is hozzájárult a család gazdasági funkciójához. Az idő múltával egyre többször járt el az apjával együtt muzsikálni. A társadalomban betöltött szerepük (marxista szempontrendszer), legfőképpen a saját falujuk és a környező települések zenei kiszolgálása volt. Ezek voltak: Mezőkeszű, Mezőgyéres, Vajdakamarás, Béré, Visa, Kötelend, Mócs. Különböző alkalmakhoz vagy ünnepkörökhöz köthető tánc- vagy csak zenei alkalmak voltak. A lakodalmak voltak a leghosszabbak ezek közül, mert már a lánykikéréstől kezdve szinte végig kellett zenélniük az egész napot. Amikor az megvolt, a templomba vezető úton a szekéren (rosszabb esetben gyaloglás közben) kellett muzsikálni, majd a szertartás után a multság helyszínére tartva is. Aztán maga a lakodalom egészen másnap kora délutánig tartott. Érdekes módon a keresztelők majdnem ugyanilyen mérvű alkalmaknak bizonyultak, ha időben nem is, de a multság többi jellemzőjét tekintve. A temetéseken a menetben és a sírnál halottkísérőket játszottak, illetve később, az utána lévő összejöveteleken is muzsikáltak, főleg asztali nótákat – a tánczenét ilyenkor mellőzték. Karácsonykor a mai napig szokás a kántálás, amit szintén a zenekar segítségével tartanak meg, vagyis az ilyenkor előkerülő egyházi énekeket is ismerniük kell.

Az öregek abban az időben még földműveléssel foglalkoztak a zene mellett, de nem olyan nagy mértékben, mint a parasztemberek. Az idősebbekkel ellentétben a banda mai tagjai többségének viszont polgári foglalkozása van,

például bolti eladóként vagy portásként dolgoznak. Ez is azt bizonyítja, hogy már nem él olyan mértékben a hagyomány, akár csak mint 20-30 évvel ezelőtt, emiatt nincsen annyi meghívása a bandának, mint akkor volt, így a bevételük sem elegendő teljesen a megélhetésre; ennyiben tehát változott a családok életmódja és szubkultúrája, felismerték, hogy anyagi biztonságra van szükségük. Ezzel együtt egy-két dolog azért árulkodik a pénz kissé hektikus beosztásáról. A házban, amiben az interjút készítettem, volt egy elég nagy, újabb gyártmányú, sík képernyős televízió és mindenkinek volt okostelefonja. Ellenben a konyha annyira kicsi volt, hogy oda a háziasszonyon kívül nem is fért volna be más, a mellékhelység pedig az udvaron volt. Mondták, hogy folyamatosan tervben van az építkezés, de talán egy kicsit más dolgokkal kezdték el, mint az logikus lenne.

A társadalomstatistikai családkoncepció szemszögéből nézve azt mondhatjuk, hogy Palatkán főleg inkább kis családok (vagyis a családmagok) élnek együtt. Ha a gyerekek felnőnek és családot alapítanak, elköltöznek, onnantól önállóan élnek. Ennek az is lehet az oka, hogy a falu határában élnek, a cigánysoron, alapvetően kis méretű, egyszobás házakban; ezekben egy nagycsalád nem is férne el. Viszont ezzel együtt is napi szintű kapcsolatban vannak, már csak a zenekar(ok) működése miatt is. Régebben jellemző volt, hogy sok (akár nyolc) gyereket vállaltak a családok, de most ez már nem így van, általában egy-két gyerek van mindenhol. Azért az megállapítható, hogy az „egykezés” itt, a Mezőségen nem vált úgy szokássá, mint mondjuk a viszonylag közeli kalotaszegi vidéken.

A Kodoba család muzsikál

Végezetül egy pár szóban bemutatom a családok legfontosabb tagjait, illetve, hogy hogyan változott a banda felállása. A Kodoba és a Mácsingó család tagjai, elmondásuk szerint, mind az 1880 körül született Kodoba Lajos és Mácsingó

Mária leszármazottjai. Gyerekeik közül ötven lettek zenészek, közülük a felvételeink alapján legismertebben Kodoba Ignác „Öreg Náci” primás és Kodoba Károly „Ica bácsi” bőgős, akik egy bandában is muzsikáltak „Náci bácsi” fiával, Mártonnal, valamint Moldován Emerik kontrással. A 60-as években a már fentebb említett Kozák Zsiga volt a primás, kontrásai voltak Kodoba Béla és Radák Mihály, bőgőse pedig Kodoba Lajos unokája, Kovács Márton „Puki”. A zeneileg legerősebb felállás talán a 80-90-es években volt tetten érhető, ekkor Kodoba Márton és Béla (aki szintén „Öreg Náci” fia) voltak a primások, Moldován Stefán és Radák Mihály brácsázott és „Puki bácsi” vagy „Ica bácsi” bőgőzött. Jelenleg Kodoba Márton fia, Kodoba Martin „Florin” a primás, ifj. Radák Mihály „Rémusz” és Mácsingó Liviu brácsáznak. Adatközlő bőgős már nem maradt a családban, erre a pozícióra egy Ioan Boldi nevű ember került be a zenekarba, aki alapvetően a sofőrük volt a magyarországi utazásaik során (az első pár évben budapesti táncmuzsikus zenészek bőgöztek nekik felváltva), de egy idő után megtanult a hangszeren játszani. Az utánpótlás is készülődik, nemrég lehetett látni a Felszállott a páva televíziós műsorban Florin nagyobbik fiát, Florinelt a zenekarával, úgyhogy bízhatunk benne, hogy tovább öröklődik a falu rendkívül gazdag zenei hagyománya.

Felhasznált irodalom:

Kozma Tamás: Bevezetés a nevelésszociológiába (Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. – Budapest, 1991, 2001)

Pávai István: Az erdélyi magyar népi tánczene (Krizsa János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 2012 és Hagyományok Háza, Budapest, 2013)

Vizeli Máté: Interjú Magyarpalatkán, adatközlő zenészekkel (jelen voltak: Kodoba Martin „Florin”, Radák Mihály „Rémusz”, Mácsingó Liviu és Moldován Stefán) 2019. 12. 19.

***Vizeli Máté** 33 éves, nagykanizsai származású hegedűművész-tanár, népzene-tanár, zeneszerző. Jelenleg Budapesten él, a Tóth Aladár Zeneiskola AMI tanára, a Góbé zenekar és a Simplicissimus Kamaraegyüttes alapító tagja, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának doktorandusz hallgatója, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem óraadó tanára.